

INDRĒ MAKAUSKAITĒ

Vilniaus universitetas
makauskaite.indre@gmail.com

Lietuvių kalbos laiko adverbialai ir jų semantinė klasifikacija

Laiko raiškos priemonės – svarbus lingvistikos tyrimų objektas. Taip pat ir lietuvių kalbotyroje – čia daugiausia tyrimų yra sulaukusi gramatinė veiksmažodžių laiko ir veiksmo kategorija. Tačiau laiko raiškos priemonių įvairovė gerokai didesnė: tai ir daiktavardžių linksniai (daiktavardinės frazės), prielinksninės konstrukcijos, prieveiksmiai, prijungiamieji sakiniai. Visos šios išvardytos priemonės užsienio lingvistinėje literatūroje vadinamos laiko adverbialais. Lietuvių lingvistikoje šis terminas dar visai naujas, tačiau jis labai patogus, nes adverbialams galima priskirti ir tas priemones, kurių priklausomybė vienai ar kitai kalbos ar sakinio daliai yra probleminė, todėl tikslinga šį terminą įtraukti į aktyvią vartoseną. Tad vienas šio pranešimo tikslų – išsiaiškinti, kas yra laiko adverbialai ir kokią vietą jie užima laiko raiškos priemonių sistemoje.

Antras pranešimo tikslas – apžvelgti laiko adverbialų semantikos tyrimus užsienio lingvistų darbuose ir pasiūlyti lietuvių kalbos laiko adverbialų semantinės klasifikacijos modelį. Ar mūsų kalbai galima pritaikyti kitos kalbos laiko adverbialų sistemos modelį? O gal verčiau sudaryti naują modelį – kaip kelių skirtingų modelių sintezę? Pranešime pateikiama keletas skirtingų užsienio kalbininkų sudarytų laiko adverbialų semantinių klasifikacijų, apžvelgiami laiko prieveiksmių ir prielinksninių konstrukcijų tyrimai lietuvių kalbotyroje ir pateikiamas lietuvių kalbos laiko adverbialų semantinis modelis.

Tiek laiko adverbialo sąvokos įvedimas į lietuvių kalbotyrą, tiek laiko adverbialų semantinė klasifikacija yra naujas tyrimo objektas lietuvių kalbotyroje – moderniais kognityvinės ir referencinės semantikos metodais (pabrėžiant konteksto svarbą žodžio reikšmei, įtraukiant deiksės ir anaforos sąvokas) ši sritis visai netirta.